



Yayına Geliş Tarihi:16/07/2019  
Yayına Kabul Tarihi:22/07/2019  
Online Yayın Tarihi:06/08/2019

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik  
Araştırmalar Dergisi  
Cilt: 3, Sayı: 7, Yıl: 2019, Sayfa: 152- 177  
ISSN: 2587-2206

## GEÇİŞ EKONOMİLERİNDE KENTLEŞME VE ÇEVRE: ÜLKE ÖRNEĞİ MACARİSTAN

Funda SELVİ<sup>1</sup>

### Özet

*Geçiş ekonomileri temel itibarıyla piyasa ekonomisini oluşturma amacındadır. Geçiş ülkeleri, devletin ekonomi içindeki payını azaltmaya çalışırken, ekonomik kurumları ve kuralları piyasa sistemiyle adapte edebilmek amacıyla devlete önemli yetkiler de yüklemiştir.*

*Çalışmada ele alınan Macaristan örneğinde, özellikle 1989 yılında başlayan ve 1990 yılında hız kazanan geçiş sürecinde toplumun eskiden oluşturduğu planlı sistemden piyasa ekonomisine geçiş amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler ekonomik, sosyal ve siyasal değişimlere neden olmuştur. Bu değişimler toplumsal, sosyal, ekonomik, çevresel, kentsel alanda birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Avrupa Birliği'ne tam üyeliği 2004 yılında gerçekleşen Macaristan'da kentsel planlama ve koruma hususu üzerinde durulmaktadır. Tüm bunlar neticesinde oluşturulacak kentsel ve çevresel planlar dahilinde atık, su, hava, gürültü, tarım, enerji, konut alanlarının korunmasına ve iyileştirilmesine yönelik bütünlük bir sistem kurulmalıdır.*

**Anahtar Kelimeler:** Geçiş Ekonomileri, Özelleştirme, Macaristan

---

<sup>1</sup> Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi, fundaselvi91@gmail.com

## URBANIZATION AND ENVIRONMENT IN TRANSITION ECONOMIES: COUNTRY CASE HUNGARY

### *Abstract*

*Transition economies basically aim to form a market economy. Transition countries, while trying to reduce the state's share in the economy, imposed important powers on the state in order to adapt economic institutions and rules to the market system.*

*In the case of Hungary discussed in the study, especially in the transition process which started in 1989 and accelerated in 1990, the activities carried out by the society in order to transition from the planned system to the market economy caused economic, social and political changes. These changes brought about many social, economic, environmental and urban problems. Hungary, whose full membership to the European Union took place in 2004, focuses on urban planning and conservation. An integrated system for the protection and improvement of waste, water, air, noise, agriculture, energy and housing areas should be established within the urban and environmental plans to be established as a result of all these.*

*Key Words: Transition Economies, Privatization, Hungary*

### **GİRİŞ**

Geçiş ekonomileri devletin ekonomi içerisindeki payına göre şekillenmektedir. Geçiş ülkeleri, devletin ekonomi içindeki etkisini azaltmaya çalışırken ekonomik kurumları ve kuralları piyasa sistemiyle uyumlaştırmak amacıyla devlete de önemli yetkiler yüklemiştir. Merkezi planlı ekonomik sistem yerine serbest piyasa ekonomisine geçişte; ekonomik hareketlerin serbestleşmesi, kaynakların verimli kullanımının sağlanması, makroekonomik düzen amacıyla piyasa etkenlerinin geliştirilmesi, yapılan özelleştirmelerle ekonomik etkinliğin sağlanması ve hukuki bir kapsam oluşturulması gerekmektedir. Ekonomik büyümeyle birlikte her zaman gelişme mümkün olmamaktadır. Sovyet tarzı devletçi ve planlı ekonomik sistemden liberal ekonomik sisteme geçiş sürecinde yaşanan sorunlar çevresel sorunlarla kentleşme politikalarını etkilemektedir. Macaristan'da özellikle 1989 sonrası sosyal eşitsizlikler artmaya başlamıştır. Yeni toplumsal eşitsizlik türlerinin meydana gelmesiyle kentsel mahallelerin sosyal farklılaşması ve kentsel ayrışma görülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, geçiş ekonomileriyle ilgili genel bilgi verilecek ve merkezi ekonomiden piyasa ekonomisine geçişteki başlangıç koşullarından,

özelleştirme politikalarından ve sorunlardan söz edilecektir. İkinci bölümde, geçiş ekonomisi ülke örnekleri arasında yer alan Macaristan ile ilgili ülkenin yerel yönetimleri ele alınarak, AB üyeliğine geçiş aşamasında AB politikalarıyla uyum süreci ve bu süreçteki özelleştirme politikaları ile çevre ile ilgili geliştirilen planları değerlendirilecektir. Ayrıca Budapeşte'nin kentsel gelişim yapısı geçiş sürecinden öncesi ve sonrası kapsamında açıklanacaktır.

## 1. GEÇİŞ EKONOMİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

Eski sosyalist ülkeler İkinci Dünya Savaşı sonrasında başladıkları kamulaştırma ve mülksüzleştirme çalışmaları ile ekonomik ve sosyal yaşamda özel mülkiyetin ilerlemesine izin vermemişlerdir. Gerek sanayi üretimi gerekse tarımsal üretim devlet tarafından planlanmakta ve uygulanmaktaydı. Sosyalist sistemin yıkılmasıyla 1980'li yılların sonlarında eski sosyalist ülkeler merkezi planlamadan piyasa ekonomisine geçmeye başlamışlardır. Geçiş ekonomileri kavramı, merkezi planlamayı bırakarak, piyasa ekonomisi sistemi oluşturmayı amaçlayan eski sosyalist ülkeleri ve son zamanlarda uluslararası kuruluşlar tarafından Çin, Vietnam, Kamboçya ve Laos gibi ülkeleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Şari, 2006: 3).

**Tablo 1. Geçiş Ekonomilerinin Sınıflandırılması**

<b>Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri</b>	<b>Baltık Cumhuriyetleri</b>	<b>Eski Sovyet Ülkeleri</b>	<b>Diğer Geçiş Ekonomileri</b>
Arnavutluk	Estonya	Azerbaycan	Çin
Bulgaristan	Letonya	Beyaz Rusya	Laos Halk Cumhuriyeti
Çek Cumhuriyeti	Litvanya	Ermenistan	Kamboçya
Hırvatistan		Gürcistan	Vietnam
Macaristan		Kazakistan	
Makedonya		Kırgızistan	
Polonya		Moldova	

Romanya		Özbekistan	
Slovakya		Rusya	
Slovenya		Tacikistan	
		Türkmenistan	
		Ukrayna	

**Kaynak:** Işık, B. (2013): *Geçiş Ekonomilerinde Turizm Sektörünün Ekonomiye Etkileri: Seçilmiş Ülke Uygulamaları*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.Yüksek Lisans Tezi, s.47.

Merkezi planlama sisteminden piyasa ekonomisi sistemine geçiş aşamasında mevcut bulunan birçok ülke olmasına rağmen, literatürde yaygın olarak karşılaşılan geçiş ekonomileri Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri, Baltık Cumhuriyetleri, Eski Sovyet ülkeleri, Çin ve Moğolistan'dır. Günümüzde planlı ekonomik sistemi bulunan yalnızca Küba ve Kuzey Kore kalmıştır (Işık, 2013: 47). Geçiş ekonomileri temel olarak piyasa ekonomisini oluşturma amacıyla olan ekonomilerdir. Gelişmekte olan pek çok ülke geçiş ekonomisi kapsamında değerlendirilmektedir. Özel olarak "geçiş ekonomileri" kavramı ele alındığında eskiden sosyalist ekonomi sisteminde yer alan fakat günümüzde piyasa ekonomilerini oluşturma amacıyla olan ülkeler için geçerlidir. Birbirinden farklı piyasa ekonomisi tecrübesi yaşayan bu ekonomilerin yoksulluk, sert bir komuta yapısı, az gelişmiş altyapı ile sürekli artan ve ağırlaşan kamu sektörünün neden olduğu sorunlar ortak noktaları haline gelmiştir (Arıcı, 2015: 5).

Planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş aşamasında birçok ortak sorunla karşı karşıya kalan ülkeler için bu dönemde karşılaşılan temel zorluklar aşağıda sıralanmıştır (Kaşıkçı, 2015: 7):

- Planlı ekonominin arz uygulamaları piyasa ekonomisinin talep sistemine uymamaktadır. Özel yatırımcıların ve tüketicilerin talepleri polit büronun taleplerinden ayrılmaktadır. Bu nedenle talep ve arz yapısı değişiklik göstermektedir.
- Sermaye mallarında yapısal değişiklik vardır. Eski endüstriler yerini yeni endüstrilere bırakmaktadır.

- Rekabetle başa çıkmaya çalışan çoğu üretim sektörü planlı dönemin sonucunda meydana gelen maliyetlerle rekabette bulunamamaktadır. Verimli üretim sağlanmalıdır. Bu durum birçok işçinin işten çıkarılmasına neden oluşturabilmektedir.
- Sınırlar serbest piyasaya açıldığı zaman ekonomi de global ticarete uyum sağlamalıdır.
- Fiyatlar, marjinal maliyet değerine; ücretler de iş gücünün marjinal üretim değerine uyumlu hale getirilmelidir. Bu durum çoğu insan için kötü sonuçlara sebep olacak gelir dağılımı değişiklikleri ile neticelenebilmektedir.

### 1.1. Geçiş Ekonomilerinin Başlangıç Koşulları

1917 yılında Rus Çarlığı'nın dağılması neticesinde Rus İmparatorluğundan kalan bir sistem olarak Lenin'in liderliğinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği kurulmuştur. Bu birlik 1991 yılına kadar devamlılığını korumuştur. Aynı zamanda Sovyet tipi sosyalist rejimin gelişim sürecini de yansıtmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Orta ve Doğu Avrupa (CEE), Baltık ülkeleri ve Çin, Kuzey Kore, Vietnam gibi Asya ülkeleri de sosyalist sisteme dahil olmuştur. Bu süreçte Avrupa'nın doğusundan Asya'nın kuzeyine kadar olan kısmı kapsayan SSCB coğrafi açıdan ele alındığında dünyanın en büyük ve 293 milyon nüfus ile dünya'nın en kalabalık ülkeleri arasındadır. Dünyanın süper gücü kabul edilen ABD'nin de yegane rakibiydi. 1991 yılında Sovyet Birliği'nde yer alan 15 cumhuriyet dağılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Söz konusu yıl içinde bu cumhuriyetler arasında yer alan 12 tanesi bir araya gelerek Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS)'nu oluşturmuşlardır. Soğuk Savaşın bitmesinden itibaren 1989-1991 yılları arasındaki dönemde CIS, CEE ve Baltık ülkeleri olmak üzere tüm Avrupa ve Orta Asya geçiş ülkeleri siyasi, toplumsal ve ekonomik yenilikleri sağlamaya çalışarak serbest piyasa ekonomisini özümsemişlerdir. Böylece dünyadaki kapitalist düzene dahil olmuşlardır (Jantsan, 2013: 17-18).

**Tablo 2. Geçiş Ekonomilerinin Başlangıç Koşulları**

Geçiş Ekonomileri	Komünist Rejim Altında Geçen Yıl	Geçiş Öncesi Dış Borç GSYİH Oranı	Tarım Sektörünün % Payı (1989)	Doğal Kaynak Zenginliği
Arnavutluk	45	36,9	26	0
Azerbaycan	75	0	22	2
Beyaz Rusya	75	0,1	22	0
Bulgaristan	43	50,6	11	0
Çek Cumhuriyeti	43	12,2	7	0
Ermenistan	74	0	11	0
Estonya	51	0	20	0
Gürcistan	70	0	22	1
Hırvatistan	44	74,7	10	0
Kazakistan	75	0	29	2
Kırgızistan	75	0	33	0
Letonya	51	0	19	0
Litvanya	51	0,2	27	0
<b>Macaristan</b>	<b>41</b>	<b>64</b>	<b>14</b>	<b>0</b>
Makedonya	44	0	12	0
Moldova	52	0	32	0
Özbekistan	75	0	31	1

Polonya	42	63,4	13	1
Romanya	43	2,9	14	1
Rusya	74	12,1	15	2
Slovakya	43	6,8	7	0
Slovenya	44	0	5	0
Tacikistan	75	8,6	27	0
Türkmenistan	75	0	29	2
Ukrayna	75	0	21	1

**Kaynak:** Fischer, S., Sahay, R. (2000): *The Transition Economies After Ten Years* (No. w7664). National Bureau of Economic Research. s.36.

**CEE** : Central and Eastern European countries (Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri)

**FSU** : Former Soviet Union (Eski Sovyetler Birliği)

**OFSU:** Other Countries of the Former Soviet Union (Eski Sovyetler Birliği'nin diğer ülkeleri)

Ekonomik sistemlerindeki benzerliklere rağmen Tablo 2'de yer alan 25 ülkenin ekonomik özellikleri geçiş sürecinin başlangıcında çeşitlilik göstermektedir. Bazı OFSU ülkelerinde doğal kaynaklar, özellikle Azerbaycan, Kazakistan, Rusya, Türkmenistan'da CEE ülkeleri ve Baltıklardan daha fazla miktarda bulunmaktadır. Kişi başına düşen gelirler ülkelere göre çeşitlilik göstermektedir. Ortalama olarak, CEE ülkeleri FSU'daki ülkelere göre daha iyi konumdadır. Kişi başına düşen gelirleri daha düşük olan ülkelere ise tarım payı fazladır. Genel olarak, makroekonomik dengesizlikler FSU ülkelerinde CEE ülkelerine oranla daha kötü durumdadır. Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan ve Polonya büyük dış borçları miras alırken, diğer ülkelerde neredeyse hiç borç birikmemiştir (Fischer ve Sahay, 2000: 10).

## 1.2. Geçiş Süreciyle Gelişen Özelleştirme Yapısı

Planlı sistemde toplam ücret ile toplam tüketim dengelenmektedir. Tasarruf ve yatırımın tamamı devlete aittir. Sosyalist sistemin son dönemlerinde hükümetler makroekonomik kontrolü gerçekleştiremez hale gelmişlerdir. Rejimin içinde bulunduğu çıkmaz durum nedeniyle toplumsal alan güçlü olmayan politikalarla muhafaza edilmek istenmiştir. Bu dönemde çok olmasa da özel tasarruflar meydana gelmiştir. Ancak mevcut sistemdeki işleyiş nedeniyle bu tasarruflar mülkiyete dönüştürülemeyip nakit olarak muhafaza edilmiştir. Bu özel tasarruflar liberal gelişmelerin neticesinde, tüm geçiş ekonomilerinde meydana gelen yüksek enflasyon ortamında büyük değer kaybı görmüştür. Tarım ve hayvancılık sektöründeki kısıtlı istisnalar ile bazı ülkelerdeki konut sahipliği haricinde kamu mülkiyeti ekonominin neredeyse tamamında egemen olan bir sistemdi. Bu aşamada devlet işletmelerinin piyasa fiyatı ile özelleştirilmesi uzun yıllar alacaktı. Geçışı kolaylaştırmak, verimliliği yükseltmek amacıyla hızlı bir özelleştirme, karşılıksız devir ya da piyasa fiyatından çok düşük satış ile mümkün olabilecekti. Bu açıdan geçiş ekonomilerinde uygulanan özelleştirme politikaları farklılık göstermektedir. Geçiş ekonomilerinde kullanılan özelleştirme politikaları aşağıda yer almaktadır (Ganmet, 2006: 75-76) :

- Sahibine İade (Restitution)
- Doğrudan Satışlar ve Hisse Senedi Arzı (Direct Sales and Equity Offerings)
- Çalışanlarına Yönelik Özelleştirme (Management and Employee Buyouts)
- Hisse Satışı Yöntemi (Mass Privatization)

## 2. GEÇİŞ EKONOMİLERİ ÜLKE ÖRNEĞİ: MACARİSTAN

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Doğu Avrupa, radikal politik ve ekonomik değişimden geçti. Sanayileşme, Batı dünyasını yakalamanın tek yolu olarak kabul edildi. Bu, sosyalist rejimlerin ağır sanayiye ve toprağın zorunlu kollektifleşmesine odaklanmasının ana nedenlerinden biriydi. 1989'dan sonra, radikal politik ve ekonomik değişimler nedeniyle Doğu Avrupa ülkeleri kalkınmalarında yeni bir aşamaya başlamıştır. Büyüyen gelir farklılaşması nedeniyle, 1989 sonrası sosyalist ülkelerdeki sosyal eşitsizlikler artmaya başlamıştır. Yeni ortaya çıkan yeni toplumsal eşitsizlik türleri, kentsel mahallelerin sosyal farklılaşmasını da etkileyerek, kentsel ayrışmanın yeni boyutlarını yarattı (Kovacs, 1998: 64).



1989'da işsizlik ödeneğinin getirilmesiyle işsizlik oranları ilan edilmiştir. Bu eylem bir anda tüm işsizliği ortaya koyamamıştır. Kayıtlı işsiz sayısı çok düşük olduğundan önce iyimserliğe yol açmıştır. Eylül 1989'da Macaristan'da kayıtlı sadece 22 bin işsiz vardı ve bu oran 1990'ın sonunda 76 bin kişiye ulaşmıştır. Bu olasılıklar kullanıldığında ve ekonomik durum daha da kötüleştiğinde işsizlik hızla artmaya başlamıştır. Bu değişim 1991 yılının başında ortaya çıktı ve işsiz sayısı iki yıl içinde 700.000'in üzerine çıkmıştır. 1993 yılının başlarında bu eğilim şaşırtıcı bir şekilde durmuş ve kayıtlı işsizlerin sayısı o zamandan beri durgunlaşmıştır (Dövényi, 1994: 394).

Macaristan, 1994 yılında AB'ye tam üye olmak amacıyla başvurmuştur. Bu sürecin ardından ekonomisinde bir hareketlenme olmuştur. Böylece ülke özelleştirme ve dışa açık ekonomiye geçmiştir. 1990'lı yılların başında bazı değişiklikler yaşanmıştır. Bunlar arasında; dış ticaret ile ilgili idari engeller kaldırılarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları için elverişli durumun sağlanması, dövizle işlemlerin kademeli olarak liberalleştirilmesi, 1996 yılında Macar para birimi Forint'in konvertibl konuma getirilmesi yer almaktadır. Macaristan ekonomisindeki söz konusu düzenlemelerin akabinde 2004 yılında AB'ye üye olmuştur (Ulu, 2014: 63).

### 2.1. Macaristan'da Yerel Yönetimler

Macaristan'da 1990 yılında yürürlüğe giren yerel yönetimler yasası, kamusal gücün mekansal dağılımında farklı bir yapılanma getirmiştir. İl örgütlenmesi bir mekansal güç oluşturmaya devam ederken belediye, daha özerk bir yapı olarak yerel yönetim sisteminin esas unsurunu oluşturmaktadır. Belediyelerin kanunların sınır koymadığı çeşitli kamusal hizmetleri sağlayabilme yetkisine sahip olması, yerel yönetim sisteminin temel unsuru olmasında etkilidir. İllerin temel görevi ise, ildeki belediyelerin mali durumlarından ya da diğer nedenler sonucunda gerçekleştiremedikleri kamu hizmetlerini yerine getirmektir (Şinik, 2010: 85).

Macaristan'da yerel yönetim sistemi iki düzeyde örgütlenme yapısıyla karşımıza çıkmaktadır. Sistemde esas birim olarak belediyeler bulunmaktadır. Belediyeler tüm köyler ve ilçelerde örgütlenmiştir. İl düzeyinde il yönetimleri yer almaktadır. Ülkenin başkenti Budapeşte'de 23 merkez ilçe belediyesi ve başkentin merkez yönetiminin değişik görev ve sorumlulukları bulunduğundan, Budapeşte'nin statüsü diğer illerden farklıdır. Belediyeler ve il yönetimleri arasındaki bağda hiyerarşik yapı söz konusu değildir. İl yönetimlerinin belediyeleri

etki altına alan vesayet denetimi yetkisi yoktur. Belediyelerin sorumluluk alanı buldukları alanlarda yerel kamu hizmetlerini sağlamaktır. İl yönetimlerinin sorumluluk alanı ise belediyelerin sunma imkanı olmayan ya da belediye sınırları haricindeki hizmetleri sağlamaktır. İl yönetimleri bu aşamada belediyelere daha çok destekleyici olarak etki etmektedir. Yerel yönetimlerin yetkileri ve sağladıkları hizmetler zorunlu ve isteğe göre şekillenen hizmetler olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Belediyelerden zorunlu olarak sunması beklenen hizmetler arasında aşağıda sıralananlar yer almaktadır (www.tepav.org.tr):

- Mekânsal planlama,
- Doğal ve yapay çevrenin muhafazası,
- Konut sunumu,
- Su ve kanalizasyon hizmetleri,
- Mezarlıkların korunması,
- Kent içi yolların bakımı,
- Kamusal alanların üretilmesi ve korunması,
- Toplu taşıma hizmetleri,
- Halk sağlığının korunması,
- İtfaiye hizmetleri,
- Okul öncesi eğitim ve ilköğretim,
- Sağlık ve sosyal hizmetler

Belediyeler ek olarak mali kaynakları sağlama görevi üstlenmişlerdir. Yerel halkın gereksinimlerini karşılamak amacıyla yasayla saptanmış hizmetleri de gerçekleştirebilmektedirler. Ancak bu hizmetlerin kapsam alanındaki sınırlar bazı kıstaslara göre şekillenmektedir. Örneğin; öncelikli olarak kamu yararının sağlanmasını amaçlayan, zorunlu hizmetlerin gerçekleşmesine engel teşkil etmeyen ve yasayla başka bir kurumun yetkisine verilmemiş olan her türlü faaliyet alanı belediyelerin hizmet kapsamını oluşturmaktadır. İl yönetimlerinin esas görevi ise

belediyelerin sağlayamadığı kamu hizmetlerini yerine getirmektir. İl yönetimlerinin yasayla saptanmış olan zorunlu görevleri aşağıda sıralanmıştır (www.tepav.org.tr):

- Ortaöğretim, mesleki eğitim kurumlarının ve öğrenci yurtlarının inşası,
- Kültürel varlıkların korunması,
- Kütüphane hizmetleri,
- Çocuk ve gençlere yönelik hizmetler,
- İhtisas sağlık hizmetleri,
- Sosyal hizmetlerin bölgesel eşgüdümü,
- Mekânsal planlama ve koruma hizmetlerinin eşgüdümü,
- Turizme yönelik hizmetler yer almaktadır.

Belediyelerin teşkilat yapısı incelendiğinde Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi'nden oluşan ikili bir sistem göze çarpmaktadır. Belediyenin idaresi ve denetiminden sorumlu olan yapı Belediye Meclisi'dir. Belediye başkanı ve belediye meclisinin seçim periyodu dört yılda bir doğrudan gerçekleşmektedir. İl yönetiminde il genel meclisi genellikle danışma kurulu şeklinde görev yapmaktadır. Meclisin üyelerinin seçimi de yine dört yılda bir doğrudan gerçekleşmektedir. Meclis başkanı üyeler içinden ve üyelerce seçilmektedir. İl genel meclisinin yürütme yetkisi Başkan'dadır ve Başkan meclisi temsil etmektedir.

Yerel yönetimlerden ayrı, Budapeşte ve diğer illerde Kamu İdare Ofisleri yer almaktadır. Bu ofisler merkezi temsil eden İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır. Söz konusu birimler Türkiye'de bulunan Valiliklere yakın bir sistemde işlemektedir. Fakat yetkileri kanunların uygulanmasının kontrolünü gerçekleştirmek ve merkezi kurumların taşra teşkilatlarının birbirleriyle olan iletişimini sağlamak çerçevesinde şekillenmektedir. Söz konusu birimlerin yöneticileri İçişleri Bakanının önerisiyle Başbakan tarafından atanmaktadır. Kamu İdare Ofislerini yönetenler birçok alanı ilgilendiren hususlarda hükümet kararlarının icrasındaki eşgüdümü, kamu yönetiminin yeniliklere uyum sağlaması, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi çabalarının kapsayıcı olmasının sağlanması ve ihtiyaç durumunda teknik destek sunma görevlerini yerine getirmektedir. Söz konusu yöneticiler, Bakanlıkların taşra

teşkilatlarının idarecilerinden uyum ve kontrol görevleri kapsamında bilgi isteyebilmektedir. Denetim görevlerinin sınırını, kamu yönetimi ve devlet memurlarını ilgilendiren hususlar kapsamındaki yasaya uygunlukları belirlemektedir (www.tepav.org.tr).

## 2.2. Macaristan'da AB Politikalarına Uyum Süreci

Avrupa Birliği gelecekte birliğe üye olması muhtemel geçiş ülkeleri arasında öncelikle Polonya ve Macaristan için tasarladığı daha sonrasında farklı doğu ve orta Avrupa ülkelerini de kapsam alanına alan ekonomik yeniden yapılandırma programı olan PHARE Programı oluşturulmuştur. AB'ne üyeliğinden önce Polonya ve Macaristan ekonomilerinin Birliğin beklentileri doğrultusundaki dönüşümünü sağlamak hedefindeydi. Bu dönüşüm süreciyle birlikte AB Bölgesel Politikası ile eşgüdüm gerçekleştirilmek istenmiştir. PHARE Programı ile başlayan uyum süreci; 1996 yılında çıkarılan Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Kanunu'nun getirdiği İstatistiki Bölge Sınıflandırma Sistemi (NUTS) ve bu kapsamda yer alan bölgelerde kurulan Bölge Kalkınma Konseyleri ve Ajansları ile gelişmiştir. Bunun yanında süreç içerisinde katılım öncesi programlardan olan SAPARD (Tarımsal ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Eylem Programı) ve ISPA'nın (Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı) da büyük katkısı olmuştur (Atatorun, 2011: 51).

Macaristan'ın AB'ye uyum aşamasında ele alınması gereken bir başka husus, "AB'ye uyumun biçimselliği"dir. Macaristan'daki yenilik metinleri incelendiğinde; Katılım, açıklık-saydamlık, etkililik, hesap verilebilirlik gibi kavramlar göze çarpmaktadır. Ancak bu kavramların uygulama aşamasındaki karşılığı tam olarak açık değildir. Uluslararası Saydamlık (Transparency International) örgütünün yolsuzluk algılama endeksine göre, Macaristan'ın AB ile görüşme sürecinin başladığı 1998 yılı ile tam üyeliğinin gerçekleştiği 2004 yılı arasındaki süreçte puan ve sıra seviyesinde düşüş yaşadığı görülmektedir (Şener, 2008: 322).

## 2.3. Macaristan'da Özelleştirme Politikaları

Serbest piyasa ekonomisine geçiş yılları olan 1990'lardan önce Merkezi ve Orta Avrupa ülkeleri arasında yer alan, Batıya ekonomik anlamda da en açık ülke olması sebebiyle Macaristan'da özelleştirmenin başlangıç aşamaları olumlu sonuçlar vermiştir. Macar ekonomisi 1991 yılında özelleştirmeyi geliştirme, devletin ekonomideki rolünü düşürme ve piyasa sistemlerini harekete geçirme

hedefi doğrultusunda 3 yıllık bir IMF uygulaması ile desteklenmiştir (Ganmet, 2006: 103).

Macaristan, Merkezi ve Orta Avrupa ülkeleri içinde AB'ne tam üyelik amacıyla başvuran ilk ülkedir. Bu nedenle AB tarafından 1995 yılından sonra birtakım yapısal reform destekleri gelmeye başlamıştır. Kamu kesiminin ekonomideki oranı uygulanan reformlarla 1996 yılında %20'lere düşmüştür. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin özelleştirilmesinde genellikle uygulanan sistem, sistemin etkinliği amacıyla çalışanlara düşük fiyattan satış yapılmasıdır. Örneğin; 1991–1993 seneleri arasında toplam 34 500 işletme çalışanlarına satılmış ve bütçeye 225,6 milyon dolar katkı sağlanmıştır. Büyük işletmelerin özelleştirmesinde kullanılan yöntemlerden birisi, doğrudan satış yöntemi diğeri ise anonim şirket haline dönüştürülerek özelleştirilme yöntemidir. 1993 yılında Macaristan Menkul Kıymetler Borsası aktif hale gelmiş ve bugün 5 456 işletmenin hisseleri borsada işleme tabidir. Ekonomik dönüşüm neticesinde makine, otomobil, kimya gibi çeşitli ağır sanayi alanlarında yabancı yatırımcıların özelleştirmeye katkısı ile çağdaşlaşma hareketleri ihracatı büyük ölçüde geliştirmiştir. Macaristan 2003 yılında ulaşım, enerji, haberleşme alanlarında özelleştirmeye dahil olmuştur. Macar telefon şirketi MATAV, Ameritech (ABD) ve Deutsche Telecom (Almanya) tarafından alınmıştır. Kamu kuruluşu olan Paks Nuclear Facility'nin elektrik tüketiminin %43'ünü karşılamaktadır ve özelleştirilmesi henüz gerçekleşmemiştir. Macar Hükümeti enerji fiyatlarının, enflasyonu etkilediğini ve düzenli denetim uygulamasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bir başka neden ise Macaristan'ın, enerji gereksiniminin yarısından fazlasını dışarıdan alan bir ülke konumunda olmasıdır. Bu nedenle Macar hükümeti Paks Nuclear Facility'nin uygulanabilirliğini iki misline yükseltme faaliyetlerine başlamıştır. Ulaşım sektöründeki özelleştirme faaliyetleri de artmaktadır. Macar Havayolları ile ülkenin en büyük havaalanı olan Ferihegy özelleştirilmiş, karayollarının bakım ve onarımı özel şirketlerce yürütülmektedir. Ülkeyi Venedik'ten Kiev'e kadar Trans Avrupa karayollarıyla birleştirmek amacıyla Budapeşte'yi Viyana'ya bağlayan karayolları uygulamaları özel şirketlerce gerçekleştirilmektedir (Ganmet, 2006: 104).

Sosyal konutlara yönelik sistem incelendiğinde sosyalist dönemin özellikleri arasında konut kullanıcısının konutun içinde kalabilme hakkının olması yer almaktadır. Bu hak ile beraber birçok sosyalist ülkede kiralık konutlar meydana getirilmiştir. Fakat sistem değişikliği ile beraber kamunun sahip olduğu konutların

mülkiyeti özelleştirmenin gereği olarak merkezi yönetimden yerel yönetimlere geçmiştir (Engincan, 2009: 30).

**Tablo 3. Konut Sahipliğinde (ownership) Değişim**

Ülke	Kiralık Konut (Toplam konut stoku içindeki %)		Konut Mülkiyeti (Toplam konut stoku içindeki %)	
	1990'lar	2000'ler	1990'lar	2000'ler
Slovenya	39	9	61	84
Çek Cumhuriyeti	40	29	38	47
<b>Macaristan</b>	<b>26</b>	<b>7</b>	<b>74</b>	<b>92</b>
Slovakya	28	9	49	74
Estonya	60	14	34	86
Letonya	79	30	21	70
Polonya	32	17	43	55
Litvanya	-	7	-	91
Romanya	22	7	76	93
Bulgaristan	7	8	91	92

**Kaynak:** Engincan, P. (2009): *Mostar Kenti Örneğinde Konut Alanlarının Yeniden Üretim Sürecinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. s..30.

Konutların özelleştirilmesiyle ilgili yerel yönetimlerin yaptığı düzenlemeler Tablo 3'te görüldüğü üzere konut sahipliğinde artış göstermiştir. Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nde kiralık konutlar önemini devam ettirirken, Bulgaristan'ın sosyalist dönemde de konutun sahipliği konusundaki düzenlemelere uyduğu görülmektedir. Bu durum, diğer ülkelere göre Polonya ve Çek

Cumhuriyeti'nde daha yavaş bir özelleştirme uygulamasının gerçekleştiği şeklinde yorumlanabilir (Engincan, 2009: 30).

Birçok sosyalist blok ülkelerinde sosyal kiralık konut düzenlemesi 1989–1990 yılları arasında ekonomik değişimlerle birlikte farklılaşmıştır. Fakat Macaristan'da bu dönüşümler 1980'li yılların ortalarında meydana gelmiştir. Sosyalist sistemde özellikle Macaristan'da sosyal kiralık konut sisteminin genel kıstasları aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Engincan, 2009: 46):

- Mülkiyet devlete aittir.
- Kiralar merkezi yönetimce oluşturulmakta ve çok düşük miktarda belirlenmiştir.
- Kullanıcının hakları oldukça güçlüdür, kullanıcı neredeyse mülkiyet sahibidir ve bu nedenle kiranın ödenmemesi halinde dahi kontratın iptali hemen hemen imkansızdır.
- Dağıtım mekanizmasında politik ve sosyal nedenlere göre ele alınan karışık bir yapıdadır.
- Konut stokunun yönetimi yerel yönetimlere bağlı kurum ve kurumlarca yerine getirilmektedir.
- Özel kiralık konut sektörüne müsaade edilmemektedir.

Değişimden sonra kiralık konut sistemi ile ilgili birçok karar merkezi yönetimden yerel yönetime aktarılmıştır. Yerel yönetimlerin konu ile ilgili yetkileri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Engincan, 2009: 46):

- Kiraların artırımı
- İndirim yapılıp yapılmaması kararı ile indirim oranları
- Kiralık konutların satışına ya da satılmamasına karar vermek
- Birimlerin serbest piyasa koşullarındaki değerlerinin tespiti
- Konutların bakımı için gerekli işleyişi düzenlemek
- Yerel vergilendirme esaslarını belirlemek

Yapılan değişiklikler ve yetki aktarımı sonucunda özelleştirme çok kolay olmamıştır. Özelleştirilebilecek stoklar belirlenmesi yerel yönetimlerin yetki alanındadır. Satış yapılamayacak stoklar farklı bir listede gruplanmıştır. Bu

noktada satışı yapılamamış stoklar bakıma ihtiyaç olduğundan yerel yönetimlere yük olarak yansımaktadır.

#### 2.4. Macaristan'da Çevre ile İlgili Planlar

Macaristan çevre sorunlarına yönelik kalkınma planları çerçevesinde; Macar Ulusal Kalkınma Ajansı, yeni AB Yapısal Fon düzenlemeleri uyarınca onaylanması için Avrupa Komisyonuna birçok büyük çevresel proje göndermiştir. 2007'de AB, tüm Üye Devletleri, 2007 ve 2013 yılları arasında tahsis edilen tüm AB Yapısal Fonlarının harcanması aşamasında bir kılavuz olarak hareket etmek üzere Ulusal Stratejik Referans Çerçevesi (NSRF'ler) kurmaya çağırılmıştır. AB, 2007-2013 yılları arasında Macar NSRF'sine 25,3 milyar Euro tahsis etmiştir. Macaristan Avrupa Komisyonu tarafından onaylanması gereken birçok önemli çevre koruma projesi önermektedir. Bu projeler, sekiz ulaşım girişimi ile birlikte Ocak 2009'da sunulmuştur. Ulusal Kalkınma Ajansı, 10 Mart 2009'da çevre dostu uygulamalar için beş yeni çağrı beklediğini açıklamıştır. Yapısal Fon gereksinimlerini karşılamak için Macar hükümeti Yeni Ulusal Kalkınma Planını (NHDP) hazırlamıştır. NHDP'nin çevre korumayı güçlendirmeden etkili olamayacağına inandığı için, Çevre ve Enerji Operasyonel Programı (EEOP) bu kilit alanı ele almaktadır (<https://ec.europa.eu>). [1]

Yeni Macar ulusal kalkınma planındaki 15 operasyonel programdan biri olan EEOP, Macaristan'da sürdürülebilir kalkınma ve çevre korumasını teşvik etmektedir (<https://ec.europa.eu>) [1]:

- Çevre korumanın güçlendirilmesi
- Bölgesel uyum yaratmak için çevresel altyapının geliştirilmesi
- Doğal kaynakların daha verimli ve ekonomik kullanımının sağlanması
- Yoksul alanlara ekonomik gelişimlerinde daha yoğun bir pay alma fırsatı sağlanması

Tüm büyük programlar için gerekli olan sekiz proje AB onayına sunulmuştur. Toplu olarak, toplam 1.4 milyon nüfusuyla 500'den fazla toplulukta yaşam kalitesini artırabilmektedirler.

Projeler kapsamında endişe verici alanlar aşağıda yer almaktadır (<https://ec.europa.eu>) [1]:



- Taşkın suyunun korunması amacıyla 570 000 kişiyi ve 660.000 hektarı selden korumak için Hany-Tizzasuly, Tiszaroff ve Nagykunsag için önerilen sel suyu rezervleri ile Hany-Tizzasuly ve Nagykunsag projeleri tek başına 99 milyon Euro tutarında AB fonu gerektirmektedir.
- Atık yönetimi amacıyla toplam maliyeti 100 milyon Euro olan üç proje ile Mecsek-Drava projesi yılda 200.000 ton atık işleyecek ve 426.000 asistana hizmet verecektir. Győr ve Merkez Tuna Bölgesi için de benzer projeler önerilmektedir.
- Atık su arıtımı amacıyla Mako, Bekescsaba ve Nyiregyhaza'da önerilen programlar ile 107 milyon Euro'nun üzerinde bir maliyetle, atık su şebekesine bağlı hane halklarının arttırılması; su kirliliğini azaltmak ve sakinleri için maliyetlerin azaltılması gerekmektedir.

2017 yılında yayınlanan Macaristan'ın Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Çerçeve Stratejisi'nin ikinci ilerleme raporundaki göstergeler; ulusal kaynakların (insan, ekonomik, çevresel, sosyal) iyi durumda olmadığına dikkat çekmektedir. Macaristan'ın yeniden sanayileştirme stratejisinde, 2016 yılının başlarında yayınlanan "İrinyi Planı" yeşil endüstri, yeniden sanayileştirme hedeflerine ulaşmak için kalkınma için seçilen alanlardan biri olarak ilan edilmiştir. Macaristan'ın Akıllı Uzmanlaşma Stratejisi'nde belirtildiği gibi, çevresel amaçlar için araştırma ve geliştirme harcamaları OECD ülkelerine kıyasla nispeten düşük kalmıştır. Macaristan, 2011 yılında ülkenin gerçekleştirdiği yenilenebilir kaynaklardan enerji üretiminin %13'ünü hedeflemesine rağmen, brüt nihai enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin oranı, 2013 yılında %16.22'den 2016'da %14.2'ye sürekli olarak gerilemiştir (<https://ec.europa.eu>). [2]

Macaristan örneğinde pek çok özel itici güç, dairesel ve eko-yenilikçi bir ekonomiye ulaşmanın önünde engeller bulunmaktadır. Eko-inovasyon faaliyetlerinin önündeki engellerle ilgili olarak, dikkat edilmesi gereken konulardan bazıları aşağıda yer almaktadır (EIO Country Profile, 2016-2017: 7-8):

- Dairesel temelli ve kaynak verimli stratejik düşünce Macaristan ekonomisi içinde henüz yaygınlaşmış değildir. Ortak bir dairesel ekonomi girişimi bulunmamaktadır. Ancak Tarım Bakanlığı'nın 2017 yılı sonundan bu yana koordine ettiği çalışmalar devam etmektedir.

- Yeşil Kamu İhale politikasının olmayışı da önemli bir engel teşkil etmektedir. Ancak kriterlerin uygulanmasının gerekliliği 2011’de Çevre Teknolojisi İnovasyon stratejisinde belirtilmiştir.
- Sektörün Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) tipi yapısı incelendiğinde; KOBİ’lerin toplam işletme sayısındaki payı % 95 olup, KOBİ sektörüne mikro şirketler hakimdir. Katma değer payı AB ortalamasından düşüktür ve sektörün eko-yenilikçiliğe, kaynağa, ya da enerji verimliliğini artırıcı teknolojilere yatırım yapma kabiliyeti çok uluslu rakiplerinden çok daha düşüktür.
- Macaristan’ın araştırma altyapısı, özellikle makine, ekipman ve araçlardaki Ar-Ge’ye yapılan yatırımın düşük olmasından dolayı oldukça eskidir ve Avrupa kalite standartlarının altındadır. Macaristan’da araştırma ve geliştirme sektöründeki çalışanların toplam istihdama oranla sayısı 2015 yılındaki veriler ile 2016 yılındaki veriler karşılaştırıldığında; 2016 yılında 2015 yılına göre düşüş görülmektedir. Ar-Ge sahalarının sayısı sürekli olarak azalmaktadır. 2013 yılında 3,159 kayıtlı Ar-Ge alanı varken, 2016 yılında bu sayı 2,727’dir. Toplam GSYH’nin Ar-Ge harcaması 2015’ten 2016’ya %1,38’den % 1,22’ye düşmüştür.
- Sosyal açıdan, Macar toplumu mülkiyetle güçlü bir bağlantıya sahiptir, hareket kabiliyeti ve esnekliği sınırlıdır ve yeni tüketici eğilimlerinin kabulü daha düşüktür.

**Macaristan için ana eko-inovasyon öncelikleri kapsamında** Macar hükümeti, 2011 yılı sonunda Macar Ulusal Reform Programındaki eko-inovasyon için bir çerçeve olarak Ulusal Çevre Teknolojisi Yenilik Stratejisini (NETIS) kabul etmiştir. Bu Ulusal Reform Programı Macaristan’ın Avrupa 2020’ye katkısıdır. Avrupa Birliği’nin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyüme için genel programı. NETIS sadece “teknik” meseleleri kapsamaz. NETIS’in bakış açısına göre, çevresel teknolojiler sadece bireysel teknolojiler değil, teknik bilgi, prosedürler, mallar ve hizmetler ile ekipmanın yanı sıra organizasyonel ve yönetsel prosedürleri içeren toplam sistemlerdir. Çevresel teknolojiler yalnızca çevreyi korumakla kalmaz, aynı zamanda daha az kirleticidir, tüm kaynakları daha sürdürülebilir bir şekilde kullanır, atıklarını ve ürünlerini daha fazla geri dönüştürür (<https://ec.europa.eu>). [3]

NETIS hedeflerini ve gelişme alanlarını aşağıdaki sekiz konu etrafında toplamaktadır (<https://ec.europa.eu>):

- Atık
- Su
- Hava
- Gürültü ve titreşim
- Tarım ve toprak koruma
- İyileştirme
- Yenilenebilir enerji
- İnşaat sektörü

Belirtilen öncelik gruplarının seçilmesinin nedeni, ortak bir özelliğe sahip olmalarındandır. Her alanda, mevcut durumun (çevresel etki seviyesi) çeşitli yollarla iyileştirilmesi için çözümler üretilebilmektedir.

Macaristan'da başarılı bir eko-inovasyon örneği olarak 2011 yılında, Macar İnovasyon Derneği, Ulusal Ekonomi Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Bakanlığı, Macar Fikri Mülkiyet Ofisi ve Endüstri Gelişimi Kamu Vakfı olan Macar İnovasyon Vakfı tarafından verilen 20. Macaristan İnovasyon Büyük Ödülü'nü Budapeşte Merkez Atık su Arıtma Tesisi (BCWTP) almıştır. BCWTP'nin Ar-Ge ve İnovasyon faaliyetleri sonucunda, en büyük Macar atık su arıtma tesisinin enerji verimliliğindeki iyileşme, toplam elektrik tüketiminde tasarruf sağlamıştır. Bu tasarruf atık su çamurundan elde edilen biyogazın yanmasıyla birleştiğinde yeni bir enerji optimizasyonu çözümünden kaynaklanmaktadır (<https://ec.europa.eu>).

Vatandaşlarını çevresel karar alma sürecine dahil ederek iyi yönetilen şehirler ve kasabalar gelecek için daha iyi planlamalar sağlayacak ve oluşturduğumuz sistemlerin sürdürülebilirliğini sağlamaya yardımcı olacaktır. Kentsel çevrenin korunmasını güçlendirmek için bir dizi önemli AB aracı bulunmaktadır. Entegre Çevre Yönetim Sistemleri (IEMS) şehirlerin ve kasabaların daha fazla sürdürülebilirliğine yönelik kullanabilecekleri araçlardan biridir. İyi gelişmiş bir IEMS, çeşitli politika alanları ve girişimleri (ekonomik refah, rekabet gücü, sağlık, çevre, mekansal planlama) arasındaki rekabet taleplerini göz önünde bulundurarak ve uzun vadeli hedefler belirleyerek çatışmaları önlemeye yardımcı olmaktadır. Ülkeler kentsel alanlarda IEMS'lerini geliştirirken isteğe bağlı bir Eko-Yönetim ve Denetim Programı (EMAS) için AB Yönetmeliğinde belirtilen yönergeleri de takip edebilmektedirler. Bir IEMS, kentin çevre sorunlarına etki

etme yönündeki güçlü bir gönüllü taahhüdünü temsil eder ve genellikle bir Yerel Gündem 21 girişimi ile bağlantılıdır (<http://ec.europa.eu>).

**Tablo 4. Avrupa'daki Ulusal İklim Değişikliğine Uyum Stratejileri ve Planlarına Genel Bakış**

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Avusturya													*	
Belçika														
Bulgaristan														
Hırvatistan														
Kıbrıs														
Çek Cumh.														
Danimarka														
Estonya														
Finlandiya														
Fransa														
Almanya														
Yunanistan														
<b>Macaristan</b>														
İrlanda														*
İtalya														
Letonya														
Litvanya														
Lüksemburg														

Malta														
Hollanda											*			
Polonya														
Portekiz											*			
Romanya												*		
Slovakya														
Slovenya														
İspanya														
İsveç														
Birleşik K.														
İzlanda														
Lihtenştayn														
Norveç														
İsviçre														
Türkiye														

**Kaynak:** [https:// www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/overview-of-national-and-sectoral-3](https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/overview-of-national-and-sectoral-3)

[4]

	Politika Bulunmaması
	Ulusal Uyum Stratejisinin Kabul Edilmesi
	Ulusal Uyum Stratejileri ve Ulusal Uyum Planları
*	Ulusal Uyum Stratejisinin Güncellenmesi

Tablo 4 incelendiğinde Macaristan'ın uyum stratejisini kabul ettiği görülmektedir. Bunun yanında Macaristan Ulusal Uyum Plan'larının bulunduğu

ülkeler arasında yer almamaktadır. Yıllara göre dağılım izlendiğinde Macaristan 2004 yılında AB'ye üye olduktan sonraki dönemde 2008 yılına kadar üç yıllık süreçte ulusal iklim değişikliğine uyum stratejileri ve planlar değerlendirildiğinde söz konusu politikalara dahil olmamıştır. 2008 ve 2018 yılları da dahil olmak üzere toplam on bir yıllık süreçte Ulusa Uyum Stratejilerini kabul etmiş fakat bu stratejilerin güncellenmesi herhangi bir yıl düzeyinde belirtilmemiştir.

### 2.5. Budapeşte'nin Kentsel Gelişimi

Budapeşte, Doğu Avrupalı kültürü ile Batı modernizmini bütünleştirmektedir. Kültürel yapısıyla, çok çeşitli mimari özellikleriyle, kaplıcalarıyla, Tuna Nehri ile ikiye ayrılan gösterişli bir köprüler kentidir. Buda ve Peşte adı ile anılan Tuna Nehri'nin böldüğü iki yakadan oluşmaktadır. Eski kent merkezi Buda kısmıdır. Bu kısımda organik bir yol yapısı hakimdir ve bütün yollar kiliseye çıkmaktadır. Yeni kent merkezi ise Peşte kısmıdır. Bu kısımda ızgara (grid) planlı bir yol yapısı hakimdir. İklim şartları nedeniyle Eski Kent alanında sokaklar genellikle güneye çıkmaktadır. Bütün cadde, sokak ve alanların taş parke ile kaplanmış olduğu görülmektedir. Yapıların mimari özellikleri önce Rönesans, Barok, daha sonra da Sosyalizm akımından etkilenmiştir. Fakat küreselleşmenin etkisiyle günümüzde modern yapıları ve ofis binaları görülmektedir. Kentlerde yapılar genellikle 1-2 katlıdır. Budapeşte'de kat sayısı 5-6 katı bulmaktadır. Büyük ve yüksek pencereci olan bu yapılar taştan yapılmıştır. Türkiye'deki yapıların çatılarına göre çatı eğimleri daha çok diktir. Bunun yanında bu kentlerde yer alan eski yapıların bazılarında anıtsal nitelikte oluşturulmuş süslü Barok balkonlar yer almaktadır. AB'ye 2004 yılında tam üyeliği gerçekleşen Macaristan'da kentsel planlama ve koruma hususu öncelikli öneme sahip alanlardır. Buda kısmı hareketli bir topografyaya, tarihi yapılara sahiptir ve konut alanları Saray bölgesinin dışında daha yoğunluktadır. Zengin sınıf çoğunlukla burada yaşamaktadır ve sanatsal alanlar da genelde Buda tarafında gerçekleşmektedir. Peşte ise daha düz alanda bulunmaktadır. Gece kulüpleri, stadyumlar, iş merkezleri, bitişik düzendeki bloklar halinde boğucu apartman daireleri Peşte'de yer almaktadır. Ülkeye ait olan tek havaalanı Ferihegy de Peşte kısmında bulunmaktadır. 1948'de başlayan 1990'a kadar süren Sosyalizm döneminden kalan bloklar havaalanına giden yol üzerinde göze çarpmaktadır (<http://www.mimarlikdergisi.com/>).

19. yüzyılın sonlarında Budapeşte'nin geniş bir sanayi bölgesi bulunmaktadır. Büyüme ve müteakiben kırsal kesimden emeğin toplu göçü, on yılda (1890-1900) nüfusun artmasına neden olmuştur. Avrupa'nın başkentleri ve o zamanki birçok Kuzey Amerika şehri ile karşılaştırılabilir. Bu gergin endüstriyel

artışın ve nüfus artışının bir sonucu olarak, inşaatçılar hazır piyasaya çok miktarda düşük kaliteli konut getirerek bir servet kazanmışlardır. Sonuç olarak, kentin kenarında düşük kaliteli kiralık bloklarla genişleyen kalabalık gecekondu bölgeleri bulunmaktadır. Bu yeni birimler, hem konutların kalitesi hem de konut sakinlerinin sosyal statüleri bakımından şehir içi konutlarla keskin bir farklılık oluşturmaktadır (Kovacs, 1998: 64).

Budapeşte'nin sosyal tabakalaşması, sosyalizm sonrası bölgedeki ekonominin yeniden yapılandırılması ve ardından iş fırsatlarının azalması, düşük vasıflı ve etnik azınlıkları önemli ölçüde etkilemiştir. Kalıcı bir iş ve düzenli bir gelir olmadan, bu insanlar kendilerini yoksulluk tuzağında bulmaktadır. Öte yandan, düşük gelirli grupların konut piyasasındaki olanakları, yeni konut politikası ve özelleştirme ile büyük ölçüde azaltılmıştır. Onlar geçişin gerçek kaybedenleri konumundadır (Kovacs, 1998: 78).

1940'lı yılların son dönemlerinde sosyalist rejimin etkisiyle arazi ve yapı mülkiyetleri kamunun denetiminde olmuş ve ticari çalışmalar kaldırılmıştır. Bu süreçte ağır sanayiye verilen önem artmış ve 1950'lilerde kentin nüfusunda büyük ölçüde artış olmuştur. Göç dalgası nedeniyle küçük yapılar şeklinde çok katlı konut blokları yapılmıştır, kent merkezi ile tarihi nitelikli yapılar değer kaybetmiştir. 1980'lerde kentte sosyal ayırım daha da netleşmiştir. Halk tarafından Chicago adıyla bilinen Doğu Tren İstasyonu'nun arka bölümü, en döküntü "slum" ve çingene mahallesidir. Sosyal ayırım grubu arasında bulunan en zengin kısım Buda tarafında, kale ve çevresinde yerleşmiştir. Peşte'de ise Tuna'ya yakın alanlar, kent merkezi noktası, üst ve orta gelirli sınıfın konutlarıyla yerleşim şekillenmiş olup çevrelere doğru gelir seviyesi azalmaktadır. Buda tarafında tarihi apartmanlarda oturanlar genellikle üniversite mezunu ve çalışanlardır. Bu alandaki daire büyüklükleri ve fiyatları yüksektir. Kapitalist düzene 1989'da geçiş yaşayan ülkede devasa bir özelleştirme faaliyeti başlamıştır. Fabrikaların bir bölümü satılmış, bir bölümü yabancı sermayeye geçmiştir. 1990'da 24.000 kişi olan kayıtlı işsizlik, 1993'te 705.000 kişiye yükselmiştir. Sosyalizmin konut blokları, hem ucuz hem de uzun vadeli kredilerle özel mülkiyete verilmiştir. Bunun yanında ailelerin ekonomik zorlukları dengesizleşmeye başlamıştır. Buda kısmındaki ve Peşte'nin merkezindeki tarihi binalar aslına uygun bir şekilde onarılarak kullanılır duruma getirilmeye çalışılmıştır (<http://www.mimarlikdergisi.com>).

## SONUÇ

Geçiş ekonomileri temel olarak piyasa ekonomisini oluşturma amacını taşımaktadır. Gelişmekte olan pek çok ülke bu kapsamda değerlendirilmektedir. Önceden sosyalist ekonomi sisteminde yer alan fakat günümüzde piyasa ekonomilerini oluşturma amacında olan ülkeler için “geçiş ekonomisi” kavramı geçerlidir. Farklı piyasa ekonomisi deneyimleyen bu ekonomilerin az gelişmiş altyapı, yoksulluk, güçlü ve sert bir komuta sistemi ile devamlı artan ve ağırlaşan kamu sektörünün neden olduğu sorunlar ortak noktaları haline gelmiştir.

Çalışmada ele alınan Macaristan örneğinde, özellikle 1989 yılında başlayan ve 1990 yılında ivme kazanan sosyal, ekonomik ve siyasal değişimler göze çarpmaktadır. Macaristan’da yerel yönetimlerin yapısında da değişiklik yaşanmış, 1990 yılında yürürlüğe giren “Yerel Yönetimler Yasası”, kamusal gücün mekansal dağılımında farklı bir yapılanma getirmiştir. İl örgütlenmesi bir mekansal güç oluşturmaya devam ederken belediye, daha özerk bir yapı olarak yerel yönetim sisteminin temelini oluşturmaktadır. AB’ye 2004 yılında tam üyeliği gerçekleşen Macaristan’da kentsel planlama ve koruma hususu önem verilen bir alandır. Özellikle ülkenin başkenti Budapeşte incelendiğinde; Buda kısmı hareketli bir topografyaya, tarihi yapılara sahiptir ve konut alanları Saray bölgesinin dışında daha ağırlıktadır. Zengin sınıf çoğunlukla bu kısımda yaşamaktadır ve sanatsal faaliyetleri de genelde Buda tarafında gerçekleşmektedir. Peşte ise daha düz alanda bulunmaktadır. İş merkezleri, stadyumlar, bitişik düzendeki bloklar halinde sıralanan büyük yoğun apartman daireleri Peşte’de yer almaktadır. Budapeşte’nin sosyal tabakalaşması, sosyalizm sonrası bölgedeki ekonominin yeniden yapılandırılması ve ardından iş fırsatlarının azalması, düşük vasıflı ve etnik azınlıkları olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durumdan etkilenen kesim, kalıcı bir iş ve düzenli bir gelir olmamasından kaynaklı olarak yoksulluk yaşamaktadır. Öte yandan, düşük gelirli grupların konut piyasasındaki olanakları, yeni konut politikası ve özelleştirme ile büyük ölçüde azaltılmıştır.

Macaristan’da 1990 yılında hız kazanan ekonomik, sosyal ve siyasal değişimler, geçiş sürecinde toplumun eskiden oluşturduğu planlı sistemden piyasa ekonomisine geçiş amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Bu değişimler toplumsal, sosyal, ekonomik, çevresel, kentsel birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Tüm bunlar neticesinde oluşturulacak kentsel ve çevresel planlar dahilinde atık, su, hava, gürültü, tarım, enerji, konut alanlarının korunmasına ve iyileştirilmesine yönelik bütünlük bir sistem kurulmalıdır.



**KAYNAKÇA**

Arıcı, T. (2015). *Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme: Geçiş Ekonomileri*. (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.

Atatorun, M. (2011). *Avrupa Birliği (AB) Bölgesel Politikası: Macaristan ve Türkiye Uygulamaları*. (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

Dövényi, Z. (1994). Transition and Unemployment The Case Of Hungary. *Geo Journal*, 32(4), 393-398.

Engincan, P. (2009). *Mostar Kenti Örneğinde Konut Alanlarının Yeniden Üretim Sürecinin Değerlendirilmesi*. (Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.Doktora Tezi), İstanbul.

Fischer, S., Sahay, R. (2000). The Transition Economies After Ten Years (No. w7664). *National Bureau of Economic Research*.

Ganmet, D. (2006). *Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme Uygulamaları ve Değerlendirilmesi*. (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Işık, B. (2013). *Geçiş Ekonomilerinde Turizm Sektörünün Ekonomiye Etkileri: Seçilmiş Ülke Uygulamaları* (Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.

Jantsan, S. (2013). *Geçiş Ekonomilerinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi*.(Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Kaşıkcı, G. (2015). *Geçiş Ekonomilerinde Yoksulluk Sorunu*. (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi), Aydın.

Kovacs, Z. (1998). Ghettoization or gentrification? Post-socialist scenarios for Budapest. *Netherlands Journal of Housing and The Built Environment*, 13(1), 63.

Şari, Ü. (2006). *Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme ve Yabancı Sermaye: Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti Deneyimleri*. (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.Yüksek Lisans Tezi), Bursa.

Şener, H. E. (2008). *Public administration reform in the context of the European Union enlargement process: The Hungarian and Turkish cases*. (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.Doktora Tezi), Ankara.

Şinik, B. (2010). Macaristan'da Yerel Yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler* , 19 (2), 79-97.

Ulu, Ç. (2014). *Avrupa Birliği Üyeliğinin Polonya ve Macaristan Ekonomileri Üzerindeki Etkisi*. (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi), Aydın.

([https://ec.europa.eu/environment/ecoap/sites/ecoap\\_stayconnected/files/field/field-country-files/hungary\\_eio\\_country\\_profile\\_2016-2017\\_1.pdf](https://ec.europa.eu/environment/ecoap/sites/ecoap_stayconnected/files/field/field-country-files/hungary_eio_country_profile_2016-2017_1.pdf)) Erişim Tarihi: 31.05.2019 EIO Country Profile: Macaristan 2016 – 2017

TEPAV.([https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271248654r6905.Macaristan\\_da\\_Bolgesel\\_Kalkinma\\_ve\\_Kalkinma\\_Mecelisleri.pdf](https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271248654r6905.Macaristan_da_Bolgesel_Kalkinma_ve_Kalkinma_Mecelisleri.pdf)) Erişim Tarihi: 29.05.2019

[1][https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-eco-innovation/policies/matters/hungary/367\\_en](https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-eco-innovation/policies/matters/hungary/367_en) Erişim Tarihi: 30.05.2019

[2][https://ec.europa.eu/environment/ecoap/hungary\\_en](https://ec.europa.eu/environment/ecoap/hungary_en) Erişim Tarihi: 30.05.2019

[3][https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-eco-innovation/policies/matters/hungary/20130128-hungary-start-of-a-first-eco-innovation-strategy\\_en](https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-eco-innovation/policies/matters/hungary/20130128-hungary-start-of-a-first-eco-innovation-strategy_en) Erişim Tarihi: 30.05.2019

[4]<https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/overview-of-national-and-sectoral-3> Erişim Tarihi: 30.05.2019

[http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/urban/cities\\_of\\_the\\_future.pdf](http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/urban/cities_of_the_future.pdf)

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=30&RecID=735> Erişim Tarihi: 15.05.2019.